

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 12/2013 vp

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta 2013

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 19 päivänä kesäkuuta 2013 lähettäessään valtioneuvoston selonteon EU-politiikasta 2013 (VNS 6/2013 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi suureen valiokuntaan samalla päättänyt, että muut valiokunnat voivat antaa asiasta lausunnon suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- EU-erityisasiantuntija Johanna Hulkko, valtioneuvoston kanslia
- neuvotteleva virkamies Merja Mustonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- pääsihteeri Vertti Kiukas, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
- valtiotieteen tohtori Matti Kari
- tutkija Sini Laitinen-Kuikka.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Sosiaalinen ulottuvuus

Selonteossa todetaan, että sosiaalisen ulottuvuuden kehittäminen on ensisijaista unionin sosiaalisen kriisin välttämiseksi. Valiokunta pitää tärkeänä, että sosiaaliset kysymykset on saatu EU:ssa yhteiselle agendalle, vaikkakin vasta talouskriisin vauhdittamana ja pitkälti talous- ja työllisyyspolitiikalle alisteisina. Talouskriisi on pakottanut yhteisötasolla aikaisempaa enemmän keskustelemaan sosiaalipolitiikan kysymyksistä, koska kriisi on vaikeuttanut unionin työllisyyden lisäämistä ja köyhyyden vähentämistä koskevien tavoitteiden saavuttamista. Pyrkimys unionin sosiaalisen ulottuvuuden vahvistamiseen on tärkeää tasa-arvon ja yhteiskunnallisen eheyden lisäämiseksi.

Talous- ja työllisyyspolitiikan tavoitteiden rinnalle on yhteisötasolla nostettu myös sellaisia talouden kestävyyskannalta keskeisiä sosiaali- ja terveysalan politiikkalohkoja, jotka eivät kuulu unionin lainsäädännölliseen toimivaltaan, mutta joiden osalta eteneminen yhteisten linjausten mukaisesti on talouden kannalta tärkeää väestön ikääntyessä jäsenmaissa. Yhteisistä EU-tason suosituksista ja tavoitteista on sovittu muun muassa eläkejärjestelmien uudistamiseksi, terveydenhuoltojärjestelmien ja pitkäaikaishoidon kehittämiseksi sekä köyhyyden ja syrjäytymisen estämiseksi.

Eläkejärjestelmien kestävyysliittyy vahvoja yhteiseurooppalaisia intressejä, kuten selonteossa todetaan. Komissio on antanut jäsenmaille, myös Suomelle, varsin yksityiskohtaisia suosituksia siitä, miten eläkejärjestelmiä tulisi uudistaa. Vastaavanlaisia suosituksia voidaan

antaa myös muilla sosiaalipolitiikan osa-alueilla, jos niillä on merkitystä yhteisten talous- ja työllisyyspoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Vaikka yhteisön toimivalta ulottuu näiden politiikkalohkojen osalta vain suositusten antamiseen, suositusten toteutumisen seurannan ohjausvaikutus kansallisiin päätöksiin on kiistaton.

Edellä mainittujen osa-alueiden ottaminen maakohtaisten suositusten ja niiden seurannan piiriin merkitsee samalla, että unionin tason toimet ulottuvat alueille, jotka kuuluvat kansalliseen toimivaltaan. Sosiaalisen ulottuvuuden kysymyksissä onkin aina olemassa kansallisen päätöksenteon ja unionin välisen toimivallan jaon jännite. Valiokunta pitää puutteena, ettei tätä toimivaltaa koskevaa jännitettä ole selonteossa sosiaalisen ulottuvuuden osalta lainkaan käsitelty.

Asumiseen perustuva sosiaaliturva

Sosiaaliturvan alalla unionilla ei ole lainsäädännöllistä toimivaltaa muutoin kuin unionin alueella liikkuvien työntekijöiden sosiaaliturvan koordinoinnin osalta. Tämäkään toimivalta ei ulotu millään tavoin eri jäsenmaiden sosiaaliturvan sisältöön, vaan ainoastaan eri jäsenmaissa työskentelevän sosiaaliturvaoikeuksien varmistamiseen. Kuitenkin unionin ydintehtävään eli sisämarkkinoiden toimivuuden turvaamiseen liittyy paljon lainsäädäntöä, joka tosiasiallisesti koskee myös sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmäämme. Tällaista vaikutusta yhteisölainsäädännöllä ei unioniin liittyttäessä juurikaan oletettu olevan.

Suomen kannalta unionin sisämarkkina- ja kilpailulainsäädännön soveltaminen myös sosiaali- ja terveyspalveluihin on ollut erityisen ongelmallista, koska suomalainen järjestelmä, joka oikeuttaa maassa vakinaisesti asuvat yhdenvertaisesti verorahoitteisiin ja universaaleihin palveluihin ja etuuksiin, poikkeaa merkittävimmin EU-jäsenmaissa pääasiassa käytössä olevista, työntekoon perustuvista sosiaaliturvamalleista. Universaalisuuden periaate pitää sisällään sen, että sosiaaliturva kattaa kaikki maassa asuvat, sosiaaliturvan rahoittamiseen osallistuvat kaikki kykijensä mukaan ja kaikki

ovat jossain vaiheessa sosiaaliturvan edunsaajia. EU-tason ohjauksessa on puolestaan korostettu köyhyyspolitiikkaa eli kaikkein huonoimmassa asemassa olevien tukemista verovaroin, joka on paljon kapeampi kuin suomalainen laaja julkinen sosiaaliturva.

Unionijäsenyytemme aikana tapahtuneet merkittävät muutokset työvoiman liikkuvuudessa ovat johtaneet Suomen sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmän merkittävän haasteen eteen, kun yhdenvertaisen kohtelun vaatimus myös sosiaaliturvan osalta laajenee jatkuvasti uusiin ryhmiin. Asumisperusteinen sosiaaliturvajärjestelmämme on syntynyt tilanteessa, jossa ihmisillä pääsääntöisesti oli vakinainen asuinpaikka eivätkä ihmiset merkittävästi liikkuneet elämänsä aikana rajojen yli. Sekä eri työntekijäryhmiä koskevat maahanmuuttodirektiivit että yhdenvertaisen kohtelun vaatimusta koskevat EU-tuomioistuinten ratkaisut turvaavat aiempaa enemmän yksilön oikeuksia. Niiden seurauksena Suomessa joudutaan yhä enemmän pohtimaan järjestelmämme muutoksia, jotta järjestelmän kestävyys voidaan turvata. Ongelmat liikkuvuuteen liittyvien vaatimusten ja oman järjestelmämme yhteensovituksen osalta koskevat niin sosiaaliturvaa kuin terveyspalveluita, kuten palvelu- ja terveyspalveludirektiivien samoin kuin eri maahanmuuttodirektiivien käsittelyssä on jo nähty.

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan toimialan kannalta keskeisin EU-politiikkaa koskeva kysymys on, miten Suomen verorahoitteinen ja universaaleja palveluja sekä sosiaaliturvaetuuksia tarjoava sosiaaliturva- ja palvelujärjestelmä pystytään säilyttämään ja sen kestävyys turvaamaan, kun muutokset siihen joudutaan tekemään yksittäisinä ja muuhun sisämarkkinoiden lainsäädännön kehitykseen liittyvinä eikä omien edellytysten ja tarpeiden mukaisesti. Tämä keskeinen kysymys ja sen suhde järjestelmämme kestävyYTEEN on selonteossa sivuutettu. Selonteossa todetaan vain, että oman järjestelmämme erilaisuus on johtanut yhä useammin tilanteisiin, joissa kansallinen ja EU-tason lainsäädäntö on vaikeasti yhteen sovitettavissa.

Suomen on koko jäsenyyden ajan ollut vaikea saada unionissa ymmärrystä oman järjestelmäm-

me erityispiirteille. Samoin sosiaali- ja terveysasioissa on ollut vaikea saada aikaiseksi yhteis-pohjoismaista edunvalvontaa. Selonteossa tode-taan, että kansallista järjestelmäämme kehitet-täessä otetaan huomioon laajenevan liikkuvuu-den ja maahanmuuton tarpeet. Valiokunta kat-soo, että selonteossa olisi tullut syvällisemmin pohtia, miten harjoitettu EU-politiikka on onnis-tunut omien kansallisten intressien turvaamises-sa erityisesti asumisperusteisen sosiaaliturvan osalta ja minkälaisin tavoittein Suomi jatkossa toimii oman järjestelmämme säilyttämiseksi. Valiokunta huomauttaa, että asumiseen perustuva universaali sosiaaliturva ei ole vain turvan tekninen järjestely, vaan sillä on tärkeä tehtävä myös yhteiskunnan sosiaalisen koheesion ja tasa-arvon ylläpitämisessä, joiden merkitys ko-rostuu erityisesti taloudellisesti vaikeina aikoi-na.

Lopuksi valiokunta viittaa useaan kertaan esittämäänsä vaatimukseen siitä, että Suomessa tulisi määritellä yleishyödyllisten palveluiden osalta, mitkä palvelut katsotaan yleiseen talou-delliseen etuun liittyviksi palveluiksi ja mitkä yleishyödyllisiksi palveluiksi, ja laatia näitä pal-veluja koskeva kansallinen strategia. Myös ko-missio on kehottanut jäsenmaita tekemään oman järjestelmänsä osalta tällaisen selvityksen. Suo-messa tämä olisi tärkeää erityisesti kolmannen sektorin palvelutoiminnan turvaamiseksi. Valio-kunta kiirehtii jälleen määrittelyn tekemistä.

Lausunto

Lausuntonaan sosiaali- ja terveysvaliokunta esittää,

että suuri valiokunta ottaa edellä ole-van huomioon.

Helsingissä 25 päivänä syyskuuta 2013

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Juha Rehula /kesk
vpj. Anneli Kiljunen /sd
jäs. Outi Alanko-Kahiluoto /vihr
Laila Koskela /ps
Merja Kuusisto /sd
Sanna Lauslahti /kok

Merja Mäkisalo-Ropponen /sd
Lasse Männistö /kok
Hanna Mäntylä /ps
Hanna Tainio /sd
Lenita Toivakka /kok
Anu Vehviläinen /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Eila Mäkipää.